

**ВІСНИК НАУКИ ТА
ОСВІТИ**
ISSN 2786-6165 (ONLINE)

№ 10(40) 2025

Видавнича група «Наукові перспективи»

Християнська академія педагогічних наук України

«Вісник науки та освіти»

***(Серія «Філологія», Серія «Педагогіка», Серія «Соціологія»,
Серія «Культура і мистецтво», Серія «Історія та археологія»)***

Випуск № 10(40) 2025

Київ – 2025

- Дияк В.В., Михайлова С.В.** **2638**
*ВІЙСЬКОВО-ІСТОРИЧНІ АРХЕТИПИ ТА КУЛЬТУРНА
ПАМ'ЯТЬ УКРАЇНСЬКОГО НАРОДУ В УМОВАХ
РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ*
- Долинна А.С., Опря І.А.** **2647**
*ЕВОЛЮЦІЯ АМЕРИКАНСЬКОЇ ЗОВНІШНЬОЇ ПОЛІТИКИ В
СИРІЇ ТА УКРАЇНІ: ТРАНСФОРМАЦІЇ ХХІ СТОЛІТТЯ*
- Дрогомирецька Л.Р., Лахно О.П., Побережець Г.С.** **2656**
*ПЕРЕОСМИСЛЕННЯ КИЇВСЬКОЇ РУСИ В СУЧАСНІЙ
УКРАЇНСЬКІЙ ІСТОРІОГРАФІЇ: МІЖ ІМПЕРСЬКИМ МІФОМ
ТА НАЦІОНАЛЬНОЮ САМОБУТНІСТЮ*
- Дудар В.Л., Молоткіна В.К., Сіропол В.О.** **2680**
*РЕГІОНАЛЬНІ СТРУКТУРИ УПРАВЛІННЯ РАЙХСКО-
МІСАРИАТУ «УКРАЇНА»: СУЧАСНА УКРАЇНСЬКА
ІСТОРІОГРАФІЯ*
- Жуков О.В.** **2695**
*ПРОКСІ-ВІЙНИ ЯК ВИКЛИК МІЖНАРОДНІЙ БЕЗПЕЦІ: ВІД
СИРІЇ ДО УКРАЇНИ*
- Зуляк І.С., Древніцький Ю.Р.** **2705**
*ГАЗЕТА «РУСЛАН» ЯК ДЖЕРЕЛО ДО ВИВЧЕННЯ
УКРАЇНСЬКОЇ ТРУДОВОЇ ЕМІГРАЦІЇ (КІНЕЦЬ ХІХ –
ПОЧАТОК ХХ СТ.)*
- Кочетков В.В.** **2717**
*ЕВОЛЮЦІЯ ДВОСТОРОННІХ ВІДНОСИН США І
СІНГАПУРУ У ХХІ СТОЛІТТІ*
- Красота І.В.** **2728**
*МЕТОДИ ТА СПОСОБИ РОЗМІНУВАННЯ ЗА ДОСВІДОМ
ВОЄННИХ КОНФЛІКТІВ У ДРУГІЙ ПОЛОВИНІ 20 СТОЛІТТЯ
– ПЕРШІЙ ЧВЕРТІ 21 СТОЛІТТЯ*

УДК 94(477)"18/19" + 070(477)"1897/1914" + 314.745.3(477)"18/19"

[https://doi.org/10.52058/2786-6165-2025-10\(40\)-2705-2716](https://doi.org/10.52058/2786-6165-2025-10(40)-2705-2716)

Зуляк Іван Степанович доктор історичних наук, професор, завідувач кафедри історії України, археології та спеціальних галузей історичної науки, Тернопільський національний педагогічний університет ім. В.Гнатюка, м.Тернопіль, <https://orcid.org/0000-0003-3758-2019>

Древніцький Юрій Романович кандидат історичних наук, доцент, завідувач кафедри філософії та суспільних наук, Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка, Тернопіль, Україна <https://orcid.org/0000-0001-9257-4535>

ГАЗЕТА «РУСЛАН» ЯК ДЖЕРЕЛО ДО ВИВЧЕННЯ УКРАЇНСЬКОЇ ТРУДОВОЇ ЕМІГРАЦІЇ (КІНЕЦЬ ХІХ – ПОЧАТОК ХХ СТ.)

Анотація. У статті проаналізовано газету «Руслан» (1897–1914) як важливе історичне джерело для вивчення української трудової еміграції з Галичини наприкінці ХІХ – на початку ХХ ст. На основі публікацій часопису простежено формування суспільного дискурсу навколо явища сезонної та постійної трудової міграції українських селян до країн Західної Європи, зокрема Німеччини, а також до Америки та Балкан. У центрі уваги перебуває ставлення редакції «Руслана» до соціально-економічних і моральних аспектів еміграційного руху, спроби осмислити його наслідки для національного, культурного й господарського розвитку українського населення Галичини.

Видання виступало не лише реєстратором фактів, а й активним учасником суспільної дискусії, формуючи громадську думку щодо потреби державного регулювання переселенських процесів. У публікаціях газети порушувалися питання створення законодавчої бази для охорони прав емігрантів, запровадження державного контролю над діяльністю агентур, збору статистичних даних про українських виселенців за кордоном, а також налагодження консульської підтримки. Водночас «Руслан» розкривав економічні та політичні чинники, які зумовлювали міграційний рух, підкреслюючи його зв'язок із безземеллям, соціальною нерівністю та колоніальним становищем українського населення.

Особлива увага приділяється аналізу публікацій, у яких відображено полеміку між польською, німецькою та українською пресою довкола трудової еміграції. Редакція «Руслана» викривала шовіністичні маніпуляції

сусідів, водночас наголошуючи, що українська еміграція має потенціал економічного зміцнення нації, формує нову соціальну етику праці й підприємливості.

Дослідження засвідчує, що «Руслан» є не лише джерелом фактологічної інформації про масштаби й напрями української трудової еміграції, а й свідченням інтелектуальної еволюції української публіцистики, у якій соціальна проблематика поєднувалася з національною ідеєю. Газета відіграла важливу роль у формуванні ранніх концепцій еміграційної політики та в усвідомленні трудової міграції як частини модернізаційного процесу українського суспільства.

Ключові слова: трудова еміграція, часопис «Руслан», Галичина, Австро-Угорщина, преса, соціально-економічне становище.

Zuliak Ivan Stepanovych Doctor of Historical Sciences, Professor, Head of the Department of History of Ukraine, Archaeology and Special Branches of Historical Science, Ternopil Volodymyr Hnatiuk National Pedagogical University, Ternopil, <https://orcid.org/0000-0003-3758-2019>

Drevnitskyi Yuriy Romanovych PhD in History, Associate Professor, Head of the Department of Philosophy and Social Science Ternopil Volodymyr Hnatiuk National Pedagogical University, Ternopil, <https://orcid.org/0000-0001-9257-4535>

THE NEWSPAPER *RUSLAN* AS A SOURCE FOR THE STUDY OF UKRAINIAN LABOR EMIGRATION (LATE 19TH – EARLY 20TH CENTURY)

Abstract. The article analyzes the newspaper «*Ruslan*» (1897–1914) as an important historical source for studying Ukrainian labor emigration from Halychyna in the late 19th and early 20th centuries. Based on the newspaper's publications, the study traces the formation of public discourse surrounding the phenomenon of seasonal and permanent labor migration of Ukrainian peasants to Western European countries, particularly Germany, as well as to America and the Balkans. The focus is placed on «*Ruslan*»'s editorial stance toward the socio-economic and moral aspects of the emigration movement and its attempts to comprehend its consequences for the national, cultural, and economic development of the Ukrainian population in Halychyna.

The newspaper functioned not only as a recorder of facts but also as an active participant in public debate, shaping public opinion regarding the need for state regulation of migration processes. Its publications raised issues such as the

creation of a legislative framework to protect emigrants' rights, the establishment of state control over recruitment agencies, the collection of statistical data on Ukrainian emigrants abroad, and the organization of consular assistance. At the same time, *Ruslan* exposed the economic and political factors driving the migration movement, emphasizing its connection with landlessness, social inequality, and the colonial position of the Ukrainian people.

Special attention is paid to the analysis of articles reflecting the polemics among the Polish, German, and Ukrainian press on the issue of labor emigration. *Ruslan's* editors denounced chauvinistic manipulations by neighboring nations while underscoring that Ukrainian emigration possessed the potential to strengthen the nation economically and foster a new social ethic of labor and entrepreneurship.

The study demonstrates that «*Ruslan*» served not only as a source of factual information about the scale and directions of Ukrainian labor emigration but also as evidence of the intellectual evolution of Ukrainian journalism, in which social issues were closely intertwined with the national idea. The newspaper played a significant role in shaping early concepts of emigration policy and in the recognition of labor migration as an integral part of the modernization process of Ukrainian society.

Keywords: labor emigration, «*Ruslan*» newspaper, Halychyna, Austria-Hungary, press, socio-economic conditions.

Постановка проблеми. Кінець XIX – початок XX ст. став періодом глибоких соціально-економічних трансформацій у Галичині, зокрема в межах українського населення, яке перебувало під владою Австро-Угорщини. Хронічне безземелля, аграрне перенаселення, низький рівень промислового розвитку та зростання податкового тиску зумовили масову трудову еміграцію — спершу сезонну, а згодом і постійну — до країн Західної Європи та Америки. Це явище охопило тисячі селянських родин і стало одним із ключових чинників соціальної мобільності українського народу в Галичині. Водночас, еміграційна тематика набула значного розголосу в суспільно-політичному житті: її активно обговорювали в пресі, парламенті, політичних партіях і середовищах української інтелігенції.

Особливе місце у цьому процесі посідала газета «Руслан» (1897–1914), що виступала рупором поміркованого народовського напрямку й відігравала важливу роль у формуванні національної свідомості, суспільно-господарського мислення та політичних орієнтацій галицьких українців. Її матеріали дають змогу реконструювати не лише фактичний перебіг еміграційних процесів, а й соціально-психологічні настрої, що супроводжували трудову міграцію: страхи, очікування, ідеали, прагнення до

економічної самостійності. На шпальтах газети відображено широкий спектр проблем — від критики шахрайства еміграційних агентів і зловживань чиновництва до закликів виробити державну політику переселення, засновану на правових і гуманітарних засадах.

Вивчення «Руслана» як джерела дозволяє осмислити трудову еміграцію не лише як економічний феномен, а як складову національного відродження й соціального самоствердження українців. Газета виступає унікальним майданчиком, де перетинаються економічна реальність, морально-етичний дискурс і політична публіцистика, що робить її надзвичайно цінним джерелом для історико-соціологічного та джерелознавчого аналізу.

Метою статті є всебічний аналіз газети «Руслан» як історичного джерела для вивчення української трудової еміграції з Галичини наприкінці XIX – на початку XX століття. Дослідження спрямоване на з'ясування того, як у публікаціях часопису відображалися соціально-економічні, політичні та культурні аспекти еміграційного руху, яким чином редакція формувала суспільне ставлення до трудової міграції та які ідеї щодо державного регулювання переселенських процесів і захисту прав емігрантів пропалувалися на його сторінках. Особливу увагу приділено аналізу дискурсу «Руслана» як виразу інтелектуальної позиції української інтелігенції Галичини, що розглядала еміграцію не лише як економічний, а й як національно-політичний феномен модерного українського суспільства.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Деякі аспекти цієї проблематики висвітлені в працях О. Бориса [2], І. Зуляка та А. Кліша [9], С. Качараби та М. Рожика [10], А. Кліша та Н. Сиротюка [11; 19], А. Кліша та Н. Ігнатенко [20], Л. Косяк та Н. Сиротюка [21].

Виклад основного матеріалу. На сторінках газети «Руслан» проблема трудової еміграції українського населення Галичини посідала помітне місце, відображаючи широкий спектр економічних, соціальних і моральних питань, пов'язаних із цим явищем. Аналіз публікацій дозволяє простежити еволюцію ставлення редакції до еміграційного руху — від застережень і критики зловживань до усвідомлення його як невід'ємної складової модернізаційних процесів у суспільстві. У одній із публікацій про емігрантів із Яворівщини до Румунії журналісти викривали механізми шахрайського вербування селян єврейськими агентами та демонстрували контраст між обіцянками високих заробітків і фактичним становищем експлуатації.

Матеріал має не лише інформативне, а й суспільно-викривальне значення, оскільки порушує питання державного захисту українських робітників за межами Галичини [14, с. 3].

У часописі окреслено подвійне ставлення до проблеми еміграції: визнання її неминучості через масовість поєднується з критичними заувагами щодо важких умов праці в Німеччині. Таким чином, газета виступала не лише фіксатором фактів, а й аналітичним коментатором соціальних процесів, що засвідчує її роль у формуванні консервативного дискурсу Галичини кінця XIX — початку XX ст. [16, с. 1].

Матеріали часопису розкривають масштаби стихійної еміграції селян із Галичини до Боснії, спричиненої ілюзорними обіцянками земельних наділів і добробуту, поширюваними агентами лісових компаній. Журналісти *«Руслана»* акцентували на дезінформації, легковірності емігрантів і системному характері цього явища, що щороку повторювалося без реальних заходів уряду [3, с. 1–2].

У матеріалі, заснованому на звіті місіонера о. Мартина Чермінського, докладно описано побут, релігійне життя та соціально-побутові умови галицьких переселенців, які шукали кращої долі на нових землях. Оповідь свідчить про відсутність належної духовної опіки для українського населення, що призводило до поступової асиміляції в середовищі польських і змішаних громад. Автори *«Руслана»* використовували цей приклад як аргумент на користь необхідності організації власного греко-католицького душпастирства, аби зберегти національно-конфесійну ідентичність переселенців [12, с. 1–2].

«Руслан» висвітлював спроби австро-угорської адміністрації впорядкувати стихійний рух українських селян із Галичини на балканські території. Запровадження обов'язкового дозволу для в'їзду переселенців мало на меті обмежити неконтрольовану еміграцію, що часто завершувалася економічними втратами та соціальними трагедіями. Це відображає перехід державної політики від пасивного спостереження до спроб регулювання еміграційних процесів, свідчаючи про усвідомлення урядом масштабності проблеми і потреби адміністративного втручання для захисту інтересів селянства [15, с. 3].

Публікації в *«Руслані»* свідчать про випадки фальшування паспортів та незаконного вербування селян для еміграції, що є свідченням масштабів соціальної корупції та злочинних практик, пов'язаних із еміграційним рухом початку XX ст. У часописі викривається діяльність чиновників і посередників, які перетворили еміграцію на прибуткову форму «торгівлі людьми», співпрацюючи із закордонними агентами [13, с. 3]. Цей матеріал не лише інформував про конкретний кримінальний випадок, але й виконував суспільно-викривальну функцію, звертаючи увагу на моральну деградацію частини місцевої адміністрації та необхідність державного контролю за процесами виїзду населення за кордон.

«Руслан» відображав характерну для консервативного табору початку ХХ ст. концепцію трудової еміграції як соціально допустимої та навіть корисної форми тимчасового виїзду. Один із авторів відрізняв її від переселенської еміграції, що вела до остаточного розриву з батьківщиною, і трактував заробітчанство як засіб економічного порятунку для сільських родин у контексті безземелля, перенаселення та браку фахової освіти. Допис виконує також виховну функцію, формуючи уявлення про еміграцію як про школу праці, досвіду й національної свідомості, де поїздка за кордон постає не втечею, а патріотичним обов'язком молоді [17, с. 1]. Таким чином, це засвідчує ідеологічне переосмислення еміграції як соціально-економічного явища, що з «загрози» перетворюється на потенційний чинник національного розвитку.

В «Руслані» зазначалося на необхідності організації **трудої еміграції до Північної Америки**, що демонструє спробу осмислити еміграційний рух не як стихійне явище, а як соціально керований процес із потенційною користю для національного розвитку. Наголошувалося на важливості контролю за переселенням, особливо у запобіганні зловживанням агентів, які наживалися на неосвіченості селян. Запропонована модель передбачала створення посередницьких структур у Пенсільванії та Канаді, які б допомагали українським емігрантам уникнути експлуатації та дезорієнтації, надаючи достовірну інформацію про умови праці, заробітки та переселення. Така позиція відображає прагнення перенести питання еміграції з площини морального осуду в русло практичної суспільної організації.

Також у часописі проявляється розуміння глибших соціально-психологічних причин еміграційного вибуху — передусім наслідків невдалих страйків, економічного тиску та поневірянь селянства.

Передбачалося, що масовий виїзд до Канади стане формою втечі від соціальної несправедливості, але водночас намагається надати цьому явищу позитивного сенсу. Емігранти поставали як «піонери американської України», покликані заснувати нові осередки українського життя за океаном [18, с. 1]. Така риторика поєднує елементи соціального реалізму з національною ідеєю, перетворюючи трудову еміграцію на чинник не занепаду, а розширення українського простору й зміцнення національної солідарності.

Питання еміграції на межі ХІХ–ХХ ст. набуло характеру державної проблеми, що вимагала системного законодавчого та адміністративного врегулювання. Часопис «Руслан» артикулював потребу створення цілісної **державної політики еміграції**, спрямованої не на обмеження переселення, а на його організацію й контроль. Пропонувалося ухвалення спеціального переселенного закону, який би регулював діяльність еміграційних агентств,

забезпечував правовий та економічний захист переселенців і відповідав би принципам «новітнього поступу». Водночас наголошувалося на необхідності збору статистичних даних про емігрантів, створення окремого державного органу для нагляду за переселенчими справами, розбудови мережі інформаційних структур і підтримки добродійних та економічних організацій емігрантів за кордоном [4, с. 1–2]. Така програма відображала усвідомлення еміграції не як стихійного явища, а як **соціально-економічного процесу**, що повинен бути керований у національних інтересах та в дусі державної модернізації.

У часописі подано порівняльну оцінку двох типів еміграції — переселенської та трудової — із чітким ідеологічним наголосом на користі останньої для національної економіки. Якщо переселення поставало як явище руйнівне, що позбавляло край продуктивної сили та вело до соціальної деградації села, то трудова еміграція трактувалася як форма раціональної мобільності, здатна поліпшити матеріальний стан селянина і водночас піднести загальний рівень праці в Галичині. Дописувач використовував приклади лемківських і мазурських громад, демонструючи, що тимчасовий виїзд на заробітки, навіть до віддалених країн, приносив економічну користь не лише людині, а й селянській спільноті через зростання грошового обігу, покращення господарських практик та формування трудової дисципліни.

Особливу увагу приділено **німецькому напрямку сезонної еміграції**, який поставав як найбільш реалістичний і безпечний шлях заробітку для галицького селянства. Докладний опис умов праці, заробітків і побуту робітників у Пруссії мав інформативно-практичний характер і слугував, по суті, прототипом «еміграційного порадирика». Через зіставлення із виснажливими умовами праці в Америці та невизначеністю переселенського руху автор підкреслював доцільність короткотермінової, організованої трудової міграції, що не розривала зв'язку з рідним краєм [8, с. 2]. Такий підхід засвідчує прагнення галицької публіцистики початку ХХ ст. **інституціоналізувати трудову еміграцію** як легітимний економічний механізм самопорятунку селянства, інтегрований у систему національної господарської політики.

У часописі підкреслювалося, що трудова еміграція галицького селянина до Німеччини мала не лише економічну, а й політичну вимірність: вона розвивалася самопідсилювальним «ефектом свідчення» — перші успішні сезонні поїздки породжували більші відправки наступних років — і вже набирав масштабу, здатного перетворитися з тимчасового феномену на постійний елемент народного господарського циклу. Автори помічали стійкий попит на робочу силу в Німеччині (особливо в сільському

господарстві під час жнив) і водночас вказували на те, що німецький ринок праці не лише поглинав надлишок робочих рук, але й створював структури посередництва та інформаційні мережі, які робили еміграцію організованою і повторюваною. Політичний аспект руху виразно проявлявся в риториці друку: польська преса виступала проти еміграції з мотивів економічного егоїзму, тавруючи українську мобільність як загрозу для польських інтересів, тоді як німецька преса відкрито заохочувала найм українських робітників, бо це відповідало її економічним і національно-політичним інтересам. Така поляризація демонструє, що еміграційні процеси швидко ставали предметом зовнішньополітичної й міжетнічної інструменталізації: заробітки за кордоном використовували як ресурс для посилення етнічного компонента в сусідніх територіях і як засіб протидії опонентам. В результаті трудова еміграція функціонувала одночасно як механізм індивідуального вижи-вання й як елемент регіональної політики, що мало наслідки для міжнаціональних відносин у регіоні [6, с. 1–2].

У часописі простежується складна взаємодія економічних і політичних дискурсів довкола явища трудової еміграції, особливо її ролі в міжнаціональних відносинах у Центральній Європі початку ХХ ст. Німецький публіцист, що висловлював занепокоєння надмірним напливом чужинців — передусім поляків, українців і чехів, — демонстрував типову для того часу оптику: трудова міграція розглядалися не як економічна необхідність, а як загроза «національному буттю» та демографічній стабільності Німеччини. Автор підрахував мільйонні втрати німецького капіталу, який «витікав» у вигляді заробітків сезонних робітників, та прогнозував небезпеку поступової «слав'янізації» східних провінцій через етнічне осідання польських і українських мігрантів. У цьому контексті трудова еміграція набувала політичного сенсу — її наслідки інтерпретуються як потенційна загроза для «сильної Німеччини» й каталізатор внутрішнього національного напруження.

Особливо показовою є поява у тексті мотиву «руського контрасту» до поляків — аргументу, який вказував на прагнення частини німецьких еліт використати українців як «безпечнішу» та політично лояльнішу робочу силу. Таким чином, економічне явище підмінювалося етнополітичними стратегіями: праця українців розглядається не лише з утилітарного боку, а й як інструмент внутрішньої колоніальної політики, покликаної врівноважити польський вплив у прикордонних регіонах. Водночас українська преса — зокрема «Руслан» — критикував такі підходи як спробу перекласти структурні проблеми робітничого ринку на найбідніших і нав'язати політичне забарвлення процесові, що по суті був боротьбою селянства за виживання [7, с. 1–2].

Отже, дискурс довкола трудової еміграції постає як арена ідеологічного протистояння між економічним прагматизмом і національними страхами. Для українських діячів початку ХХ ст. еміграція мала соціально-економічний зміст — це був шлях до поліпшення добробуту, до накопичення капіталу та нових форм господарської культури. Для німецьких і польських політиків натомість — це була частина демографічної і національної політики. Така полярність інтерпретацій показує, що трудова еміграція функціонувала не лише як форма трудової мобільності, а як дзеркало політичних страхів, у якому відбивалися колоніальні та національні амбіції Європи початку ХХ ст.

Один із дописувачів зазначав, що духовенство в галицькому суспільстві початку ХХ ст. розглядалося не лише як релігійний, а й як ключовий соціальний інститут, від якого залежав успіх організованої трудової еміграції. Автори звертають увагу на дві взаємопов'язані функції священства: по-перше, інформативно-порадчу — через безпосередні настанови, ведення переписки з емігрантами, допомогу в укладанні корисних контрактів і організацію групових відправок; по-друге, виховну — через прищеплення емігрантам принципів побожного життя, ощадливості та вірності рідній громаді. Негативно оцінювалася пасивність значної частини кліру, тоді як окремі священники поставали як зразки активної підтримки: вони не лише пропагували ідейно-методичні підходи до трудової еміграції, а й практично допомагали парафіянам, ризикуючи особистою незгодою та нападами опонентів.

Водночас у «Руслані» фіксуються й загрози, які робили роль духовенства стратегічною: проникнення соціалістичних впливів серед емігрантів у Пруссії та діяльність шахрайських агентів, що підривали релігійний авторитет і національну солідарність. У зв'язку з цим пропонувався інституційний підхід — створення спеціального товариства й бюро при духовенстві для обміну інформацією, координації відправок і надання правової опіки, а також широке інструктування священників щодо процедур (службові книжки, групові відправки, правила про відмову вагітних чи слабких кандидатів тощо) [5, с. 2–3].

«Руслан» відображав зусилля крайової влади Буковини на початку ХХ ст. у пошуку економічних механізмів для запобігання трудовій еміграції. У матеріалах часопису простежується намагання державних і господарських інституцій поєднати кредитну реформу з соціальною політикою, зокрема через запровадження кас системи Райфайзена та державного нагляду за позичковими закладами [1, с. 1].

Висновки. Аналіз матеріалів газети «Руслан» засвідчує, що еміграційна тематика в українській публіцистиці початку ХХ ст. виходила

далеко за межі соціально-економічної проблеми. Для редакторів і дописувачів видання трудова еміграція була дзеркалом загального стану національного життя — проявом безземелля, економічної залежності та політичної безправності галицького українства. Водночас, «Руслан» прагнув надати цьому явищу просвітницького змісту: він формував нове розуміння праці, підприємливості, правової захищеності та колективної відповідальності за долю «виселенців».

Газета виступала як критик існуючої адміністративної системи еміграційного контролю, викривала випадки фальшування документів, обману селян посередниками, бездіяльність урядовців, але водночас наполягала на необхідності створення законодавчої бази для упорядкування еміграційної справи. Особливо важливо, що у публікаціях «Руслана» окреслювалися контури ранньої української соціальної політики — із вимогами державного захисту працівників, консульської підтримки за кордоном, створення еміграційних бюро та статистичного обліку трудових мігрантів.

«Руслан» не лише фіксував реалії української трудової еміграції, а й формував навколо неї інтелектуальний простір дискусії, де поєднувалися економічна прагматика і національні ідеї. Через призму його матеріалів простежується еволюція суспільної думки — від стихійного сприйняття еміграції як «втечі від злиднів» до її усвідомлення як закономірного процесу модернізації українського села. Отже, «Руслан» постає не лише як свідок, а як активний учасник історії української трудової еміграції кінця XIX — початку XX ст., що сприяв перетворенню соціальної проблеми на складову національного проекту.

Література

1. Анкета в справі стримання еміграції буковинських селян // Руслан. Ч. 65. 19 марця (1 цвітня) 1900. С. 2.
2. Борис В. О. З історії української трудової еміграції з Галичини в Бразилію в 90-х роках XIX ст. Український історичний журнал. 1970. № 8. С. 68–71.
3. Еміграція до Босни // Руслан. Ч. 75. 5. (18.) цвітня 1901. С. 1–2.
4. Еміграція // Руслан. Ч. 5. 8 (21.) січня 1903. С. 1–2.
5. Зарібкова еміграція а духовенство // Руслан. Ч. 85. 23. цвітня (6. мая) 1906. С. 2–3.
6. Зарібкова еміграція а політика // Руслан. 1906. 168. 3. (16.) серпня 1906. С. 1–2.
7. Зарібкова еміграція а політика // Руслан. 1906. Ч. 169. 4. (17.) серпня 1906. С. 1–2.
8. Заробкова еміграція // Руслан. Ч. 39. 18. лютого (3. марця) 1903.
9. Зуляк І., Кліш А., Ятищук О. Соціальний вплив духовенства на життя українського населення Бразилії на шпальтах часопису «Руслан» кінця XIX — початку XX ст. // Ціннісні орієнтири в сучасному світі: теоретичний аналіз та практичний досвід:

збірник тез VI Міжнародної науково-практичної конференції, 17-18 травня 2024 року, м. Тернопіль. ТНПУ ім. В. Гнатюка. Ред. кол.: Морська Н. Л., Литвин Л. М., Поперечна Г. А. Тернопіль: Осадца Ю. В. 2024. С. 139–143.

10. Качараба С., Рожик М. Українська еміграція. Еміграційний рух зі Східної Галичини та Північної Буковини у 1890–1914 рр. Львів, 1995.

11. Кліш А., Сиротюк Н. Релігійне життя українських емігрантів у Канаді на початку ХХ ст. на шпальтах часопису «Руслан» // *Закордонне українство: від дослідження історії до прогнозу розвитку: матеріали міжнародної науково-практичної конференції (Київ, 26 квітня 2024 р.). К.: ТОВ «Геопринт», 2024. С. 117–120.*

12. Наші переселенці в Босні // Руслан. Ч. 166. 24 липня (6. Серпня) 1901. С. 1–2.

13. Новинки // Руслан. Ч. 101. 7. (20.) мая 1902. С. 3.

14. Новинки // Руслан. Ч. 148. 5 (17) липня 1898. С. 3.

15. Новинки // Руслан. Ч. 166. 24 липня (6. Серпня) 1901. С. 3.

16. Робітнича еміграція до Німеччини /Руслан. Ч.161.21липня(2серпня)1899.С.1.

17. Справа еміграції // Руслан. Ч. 186. 21. серпня (3. Вересня) 1902. С. 1.

18. Справа еміграції // Руслан. Ч. 190. 25 серпня (7. вересня) 1902. С. 1.

19. Klish A., Syrotyuk N. Emigration of Galician Peasants to Canada at the End of the 19th and the Beginning of the 20th Century (Based on the Materials of the Newspaper «Ruslan») // *Український селянин*. 2024. Вип. 31. С. 80–88. doi: <https://doi.org/10.31651/2413-8142-2024-31-Klish-Syrotyuk>

20. Klish A., Ihnatenko N. The newspaper «Ruslan» as a primary source for examining ukrainian emigration to Brazil from the late 19th to the early 20th century // *Сторінки історії*. 2024. Вип. 59. С. 104–118. <https://doi.org/10.20535/2307-5244.59.2024.318869>

21. Kostyuk L., Syrotyuk N. Ukrainian Emigration to Bosnia and Herzegovina at the Beginning of the 20th Century (Based on the Materials of the Newspaper «Ruslan») // *Сторінки історії*. Вип. 60. 2025. С. 133–145 <https://doi.org/10.20535/2307-5244.60.2025.338317>

References:

1. Anketa v spravi strymania emigratsyi bukovynskykh selian [Questionnaire on the Issue of Restricting the Emigration of Bukovinian Peasants] // *Ruslan*. Ch. 65. 19 martsia (1 tsvitnia) 1900. S. 2. [in Ukrainian]

2. Borys, V. O. Z istorii ukrainskoi trudovoï emihratsii z Halychyny v Brazyluiu v 90-hrokh XIX st. [From the History of Ukrainian Labour Emigration from Halychyna to Brazil in 90-ies of XIX Century]. *Ukrainskyi istorychnyi zhurnal*. 1970. No. 8. S. 68–71. [in Ukrainian].

3. Emigratsyia do Bosny [Emigration to Bosnia] // *Ruslan*. Ch. 75. 5. (18.) tsvitnia 1901. S. 1–2. [in Ukrainian]

4. Emigratsyia [Emigration] // *Ruslan*. Ch. 5. 8 (21.) sichnia 1903. S. 1–2. [in Ukrainian]

5. Zaribkova emigratsyia a dukhovenstvo [Labor Emigration and the Clergy] // *Ruslan*. Ch. 85. 23. tsvitnia (6. maia) 1906. S. 2–3. [in Ukrainian]

6. Zaribkova emigratsyia a polityka [Labor Emigration and Politics] // *Ruslan*. 1906. 168. 3. (16.) serpnia 1906. S. 1–2. [in Ukrainian]

7. Zaribkova emigratsyia a polityka [Labor Emigration and Politics] // *Ruslan*. 1906. Ch. 169. 4. (17.) serpnia 1906. S. 1–2. [in Ukrainian]

8. Zarobkova emigratsyia [Labor Emigration]/*Ruslan*. Ch.39. 18. liutoho (3. martsia) 1903. [in Ukrainian]

9. Zuliak I., Klish A., Yatyshchuk O. Sotsialnyi vplyv dukhovenstva na zhyttia ukrainskoho naselennia Brazylії na shpaltakh chasopysu «Ruslan» kintsia XIX – pochatku XX st. [The Social Influence of the Clergy on the Life of the Ukrainian Population in Brazil in the Pages of “Ruslan” at the End of the 19th – Beginning of the 20th Century] // Tsinnisni orientyry v suchasnomu sviti: teoretychnyi analiz ta praktychnyi dosvid: zbirnyk tez VI Mizhnarodnoi naukovo-praktychnoi konferentsii, 17-18 travnia 2024 roku, m. Ternopil. TNPU im. V. Hnatiuka. Red. kol.: Morska N. L., Lytvyn L. M., Poperechna H. A. Ternopil: Osadtsa Yu. V. 2024. S. 139–143. [in Ukrainian]
10. Kacharaba S., Rozhyk M. Ukrayinska emihratsiia. Emihratsiinyi rukh zi Skhidnoi Halychyny ta Pivnichnoi Bukovyny u 1890–1914 rr. [Ukrainian Emigration. Emigration movement from Eastern Halychyna and Northern Bukovina in 1890–1914]. Lviv, 1995. [in Ukrainian].
11. Klish A., Syrotyuk N. Relihiine zhyttia ukrainskykh emihrantiv u Kanadi na pochatku XX st. na shpaltakh chasopysu «Ruslan» [The Religious Life of Ukrainian Emigrants in Canada at the Beginning of the 20th Century in the Pages of “Ruslan”] // Zakordonne ukrainstvo: vid doslidzhennia istorii do prohnozu rozvytku: materialy mizhnarodnoi naukovo-praktychnoi konferentsii (Kyiv, 26 kvitnia 2024 r.). K.:TOV «Heoprynt», 2024. C. 117–120. [in Ukrainian]
12. Nashi pereselentsi v Bosni [Our Settlers in Bosnia] // Ruslan. Ch. 166. 24 lypnia (6. Serpnia) 1901. S. 1–2. [in Ukrainian]
13. Novynky [News] // Ruslan. Ch. 101. 7. (20.) maia 1902. S. 3. [in Ukrainian]
14. Novynky [News] // Ruslan. Ch. 148. 5 (17) lypnia 1898. S. 3. [in Ukrainian]
15. Novynky [News] // Ruslan. Ch. 166. 24 lypnia (6. Serpnia) 1901. S. 3. [in Ukrainian]
16. Robitnycha emigratsyia do Nimechchyny [Workers’ Emigration to Germany] // Ruslan. Ch. 161. 21 lypnia (2 serpnia) 1899. S. 1. [in Ukrainian]
17. Sprava emigratsyi [The Emigration Question] // Ruslan. Ch. 186. 21. serpnia (3. Veresnia) 1902. S. 1. [in Ukrainian]
18. Sprava emigratsyi [The Emigration Question] // Ruslan. Ch. 190. 25 serpnia (7. veresnia) 1902. S. 1. [in Ukrainian]
19. Klish A., Syrotyuk N. Emigration of Galician Peasants to Canada at the End of the 19th and the Beginning of the 20th Century (Based on the Materials of the Newspaper «Ruslan») // Ukrainskyi selianyn. 2024. Vyp. 31. S. 80–88. doi: <https://doi.org/10.31651/2413-8142-2024-31-Klish-Syrotyuk>
20. Klish A., Ihnatenko N. The newspaper «Ruslan» as a primary source for examining ukrainian emigration to Brazil from the late 19th to the early 20th century // Storinky istorii. 2024. Vyp. 59. C. 104–118. <https://doi.org/10.20535/2307-5244.59.2024.318869> [in English]
21. Kostyuk L., Syrotyuk N. Ukrainian Emigration to Bosnia and Herzegovina at the Beginning of the 20th Century (Based on the Materials of the Newspaper «Ruslan») // Storinky istorii. Vyp. 60. 2025. S. 133–145 <https://doi.org/10.20535/2307-5244.60.2025.338317> [in English]